

Damir JELUŠIĆ, dipl. iur.*

Naknade neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti (diskriminacija na osnovi invalidnosti)

UDK 347.5

Autor u članku iznosi i objašnjava na praktičnom primjeru naknadu štete zbog povrede prava osobnosti zbog diskriminacija na osnovi invalidnosti zbog povrede prava na duševno zdravlje i prava na dostojanstvo, koju je diskriminirana osoba u obveznompravnomoj svojstvu oštećenika pretrpjela zbog izravne, višestruke, ponovljene, teške i produljene diskriminacije zbog invalidnosti.

1. UVOD

U Republici Hrvatskoj osobe s invalidnošću (dalje: OSI) diskriminiraju se po svim osnovama i svim diskriminatornim oblicima, unatoč tome što imamo veoma dobar normativni okvir kojim je uređena navedena materija, koji je uglavnom, kolokvijalno rečeno, *mrtvo slovo na papiru*.

U prilog navedenom ide i godišnje Izvješće o radu Pučke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2016.¹, ali i Izvješća za prijašnje godine, s obzirom na to da su iz njih razvidni razmjeri i proporcije diskriminacije OSI-ja.

Naime, u diskriminaciji prednjače tijela koja bi trebala prednjačiti i predvoditi u antidiskriminacijskim mjerama.

S obzirom na navedeno, u nastavku članka navodimo primjer iz judikature, kao primjer diskriminaciju OSI-ja od strane suda kao tijela državne vlasti u kojoj je solidarno participiralo još nekoliko tijela državne uprave.

2. ČINJENICE I OKOLNOSTI SLUČAJA

Diskriminirana² osoba ima dijagnozu tetraplegije, dakle osoba s najvećim i najtežim stupnjem tjelesnog oštećenja s još 15-ak teških sekundarnih fizičkih, psihičkih i psihofizičkih bolesti. Po zanimanju je odvjetnik pa mu je, po naravi stvari, sudnica radno mjesto barem u dijelu od ukupnoga radnog vremena.

Upravni je sud u Rijeci, koji je s radom počeo 1. siječnja 2012. godine, po mjerodavnom Ministarstvu pravosuđa smješten u zakupljenu zgradu potpuno neprilagođenu kretanju OSI-ja, ali i osoba smanjene pokretljivosti (dalje: OSP), na primjer osoba u starijoj životnoj dobi (osoba koje nemaju invalidnost), ali se zbog životne dobi otežano kreću.

Tijekom trajanja prvostupanjskog postupka sud je promijenio sjedište na način da je premješten u drugu zakupljenu zgradu, pri čemu zakupoprimalatelj nije mario za činjenicu da se zbog neprilagođenosti prvotne zgrade kretanju OSI-ja i OSP-a, odnosno neprovedbi potrebnih i nužnih mjera za razumnu prilagodbu istih OSI-ja i OSP-a.

3. POKUŠAJ MIRNOGA IZVANSUDSKOG RJEŠENJA SPORA

Diskriminirana osoba u svojstvu oštećenika, u intenciji izvansudskoga mirnog nekonfliktnog rješenja spora, ali i s ciljem da ispuni pozitivnu procesnu pretpostavku normiranu odredbom čl. 186.a Zakona o parničnom postupku³, stvarno i mjesno nadležnom Općinskom državnom odvjetništvu obratila s, činjenično i pravno argumentiranim, **Zahtjevom za mirnim rješenjem spora predlažući istom da:**

- u zakonskom roku dostavi ponudu o vrsti i rokovi izvršenja radnji kojima će se ukloniti predmetna diskriminacija na osnovi invalidnosti i njezine posljedice uklanjanjem arhitektonskih barijera nalazećih na ulazu i u zgradi koja je sjedište Upravnog suda u Rijeci te
- ponudu pravične naknade neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti, poglavito prava na duševno zdravlje i prava na dostojanstvo, koju je diskriminirana osoba u obveznompravnomoj svojstvu oštećenika pretrpjela zbog izravne, višestruke, ponovljene, teške i produljene diskriminacije na osnovi invalidnosti.

Navedeno se Općinsko državno odvjetništvo, nakon gotovo 3 mjeseca, na Zahtjev referiralo jednom jedinom rečenicom koja se citira:

- „... ne postoje uvjeti za mirno rješenje spora...“.

4. NEPOSREDNI ŠTETNICI I ODGOVORNA OSOBA

Kod odgovornosti države za naknadu štete treba distingvirati neposredne štetnike od države kao odgovorne osobe koja za naknadu štete koju oštećeniku nezakonitim i nepravilnim radom počine i pričinje tijela državne uprave, tijela jedinica lokalne i regionalne samouprave i pravne osobe s javnim ovlastima u povjerenim im poslovima državne uprave odgovara prema načelu kauzaliteta, bez obzira na krivnju⁴.

³ Zakon o parničnom postupku (Nar. nov., br. 53/91., 91/92., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/11., 148/11. – pročišćeni tekst, 25/13. i 89/14. – Odluka Ustavnog suda, dalje ZPP).

⁴ Zakon o sustavu državne uprave (Nar. nov., br. 150/11., 12/13., 93/16. i 104/16.), čl. 14., tako i Ustavni sud Republike Hrvatske, dalje ZSDU – ... Nadležni sudovi pogrešno smatraju, naime, da je za javnopravnu odgovornost Republike Hrvatske za štetu bitno postojanje volje ili pristanka da se nezakonitim ili nepravilnim

* Odvjetnik

¹ www.posi.hr

² Izrazi u ovom radu uporabljeni su u muškom rodu, primjerice *tužitelj* ili *tuženik*, rodno su neutralni odnosno na jednak način obuhvaćaju muški i ženski rod.

Neposredni su štetnici, u odnosu na prvu sudsku zgradu, bili ministar pravosuđa i ravnatelj tada postojeće Agencije za upravljanje državnom imovinom (dalje: AUDI) koji su, u ime i za račun države donijeli odluku o odabiru zgrade, a potom sa zakupodavcem sklopili Ugovor o zakupu poslovnih prostorija (dalje: Ugovor).

Učinivši navedeno, AUDI i Ministarstvo pravosuđa, kao tijela državne uprave, u ugovornim svojstvima zakupoprimca i korisnika zgrade, sklopivši Ugovor počinila su čak tri protupravne štetne radnje (stajalište tužitelja tijekom parnice).

Prva protupravna štetna radnja:

- odabir i zakup zgrade neprilagođene osobama s invalidnošću jer je to bilo protivno svim propisima individualiziranim u Zahtjevu za mirnim rješenjem spora i Tužbi koji će biti navedeni u nastavku.

Druga protupravna štetna radnja:

- u Ugovor nije inkorporirana obveza zakupodavca da prije dana predaje u posjed korisniku zgradu adaptira odnosno razumno prilagodi u skladu s potrebama OSI-ja i OSP-a.

Treća protupravna štetna radnja:

- propust osiguranja sredstava za razumnu prilagodbu i otkloniti arhitektonske barijere.

Nadalje, prema trenutačnom normativnom okviru za takvu vrstu štete odgovorna isključivo država, a ne i neposredni štetnici, državni dužnosnici i službenici koji su je prouzročili. Dakako, postoji regresna odgovornost državnih službenika su odnosu na državu⁵, ali ona se primjenjuje samo ako je šteta pričinjena s izravnom namjerom ili iz krajnje nepažnje pa su, kad tome pridodamo poslovičnu inertnost i nezainteresiranost države za svoju imovinu, takve regresne parnice, ako ih uopće i ima, veoma rijetke.

5. TUŽBA I TUŽBENI ZAHTEVI

Opisavši u tužbenom historijatu svoje fizičko stanje i arhitektonske barijere na ulazu i u sudskoj zgradi, tužitelj je apostrofirao činjenicu da zbog opisane nemogućnosti pristupa Sudu, stoga u nastavku navodimo dio tužbenog historijata:

- ... već trpi neimovinsku štetu povredom prava osobnosti, a vjerojatno će trpjeti i imovinsku jer će nemogućnost pristupa na usmene rasprave u upravnim sporovima, u ulozi stranke ili punomoćnika, značajno oslabiti njegovu procesnu pravnu, a posljedično i materijalnu pravnu poziciju u istima. Opisano se nemogućnošću, osim prava na pristup sudu...

radom oštete prava i interesi trećeg, odnosno da bez ispunjenja voljnog elementa nema ni nezakonitog, odnosno nepravilnog rada tijela državne uprave, kao prve pretpostavke odgovornosti države za štetu u smislu članka 13. Zakona o sustavu državne uprave. Ustavni sud u tom smislu ističe da je Zakonom o sustavu državne uprave ustanovljen sustav objektivne odgovornosti Republike Hrvatske za štetu zbog nezakonitog ili nepravilnog rada tijela državne i javne uprave, koji se temelji na načelu uzročnosti (causa), a ne na načelu krivnje (culpe). Primarna i neposredna odgovornost države za štetu zbog nezakonitog ili nepravilnog rada tijela državne i javne uprave poseban je izraz načela vladavine prava, jedne od najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske utvrđene u članku 3. Ustava... (broj I-III-2314/2006).

⁵ Zakon o državnim službenicima (Nar. nov., br. 92/05., 142/06., 77/07., 107/07., 27/08., 34/11., 49/11., 150/11., 34/12., 49/12., 37/13., 38/13., 01/15. i 138/15., dalje: ZDS), čl. 116. – 123.

- ... povrjeđuje čitav niz tužiteljevih ustavnih, konvencijskih, zakonskih i podzakonskih prava, te isti izravno, teško, produljeno, ponovljeno i višekratno diskriminira osnovom invaliditeta...

Pravne osnove potraživanja temeljio je na odredbama:

- čl. 3., 14., 29., 35. i 58. Ustava Republike Hrvatske⁶
- čl. 2., 3., 4., 5., 9., 12., 13., 17., 18., 19. i 20. Konvencije o pravima osoba s invaliditetom⁷, odredbi čl. 6.1. Konvencije o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda⁸
- čl. 1., 2., 4., 6., 8., 9., 11., 16. i 17. Zakona o suzbijanju diskriminacije⁹
- čl. 8., 19., 29., 1045., 1046., 1100., 1103. i 1104. Zakona o obveznim odnosima¹⁰
- čl. 8. Zakona o gradnji¹¹
- čl. 132. i 136. Zakona o sudovima¹² te
- Pravilnika o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti¹³.

Oštećeni, odnosno tužitelj, postavio je sljedeće tužbene zahtjeve:

- deklaratorni antidiskriminacijski tužbeni zahtjev kojim je od Suda zatražio pravo zaštite u vidu utvrđenja:
... da je tuženica putem mjerodavnih tijela državne uprave poduzela i propustila poduzeti radnje i mjere koje su neposredno dovele do povrede tužiteljevog prava na jednako postupanje na način da je protupropisno Upravni sud u Rijeci smjestila u zgradu neprilagođenu kretanju osoba sa invaliditetom...
... na način da je vlasnika zgrade u svojstvu zakupodavca propustila ugovorno obvezati da prije predaje zgrade u posjed izvrši razumnu prilagodbu zgrade kretanju osoba s invaliditetom...
... na način da od dana početka rada suda do dana utuženja nije provela mjere i radnje propisane mjerodavnim propisima kojima bi eliminirala arhitektonske barijere nalazeće ispred i u zgradi i osobama s invaliditetom, poglavito onima koje se kreću uz pomoć elektromotornih invalidskih kolica, osigurala nesmetan pristup sudu, a posljedica poduzimanja i nepoduzimanja kojih je izravna, višestruka, produljena, ponovljena i teška diskriminacija tužitelja po osnovi invaliditeta...
- restitutivni antidiskriminacijski tužbeni zahtjev kojim je od Suda zatražio naganje tuženici
... da u najkraćem mogućem roku, ne duljem od 6 mjeseci računajući od dana pravomoćnosti presude,

⁶ Ustav Republike Hrvatske (Nar. nov. br. 85/10 – pročišćeni tekst i 5/14., dalje Ustav).

⁷ Konvencija o pravima osoba s invaliditetom s fakultativnim protokolom (Nar. nov. – Međ. ug., br. 6/07., 3/08. i 5/08., dalje KPOSI).

⁸ Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (Nar. nov. – Međ. ug., br. 18/97, 6/99. – pročišćeni tekst, 8/99. – ispravak, 14/02., 9/05., 1/06. i 2/10., dalje: KZLJP).

⁹ Zakon o suzbijanju diskriminacije (Nar. nov., br. 85/08. i 112/12., dalje ZSD).

¹⁰ Zakon o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 35/05., 41/08., 125/11. i 78/15., dalje ZOO).

¹¹ Zakon o gradnji (Nar. nov., br. 153/13. i 20/17.), dalje ZoG).

¹² Zakon o sudovima (Nar. nov., br. 28/13., 33/15., 82/15. i 82/16., dalje ZoS).

¹³ Pravilnik o osiguranju pristupačnosti građevina osobama s invaliditetom i smanjene pokretljivosti (Nar. nov., br. 78/13., dalje: Pravilnik).

na primjeren način reguliran mjerodavnim propisima i u skladu s pravilima struke, na i u zgradi Upravnog suda u Rijeci, ukloni arhitektonske barijere u formi više stubišta i drugih arhitektonskih barijera koje osobama s invaliditetom, posebice onima koje se kreću uz pomoć elektromotornih invalidskih kolica, onemogućuju ulazak u zgradu i uskraćuju pravo na pristup sudu...

- **reparacijski antidiskriminacijski tužbeni zahtjevi** sadržavali su glavno traženje na naknadu neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti, i to kako one već pretrpljene u svoti od 30.000,00 HRK tako i buduće u vidu mjesečne rente u svoti od 3.000,00 HRK koji bi tuženicu obvezivao na reparaciju buduće neimovinske štete sve dok ne otkloni povredu prava na jednako postupanje
- **posljednjim je tužbenim zahtjevom tužitelj** tražio naknadu troškova parničnog postupka.

Od važnijih izvedenih materijalnih dokaznih sredstava izdvajamo pisano Mišljenje Pravobraniteljice za osobe s invaliditetom koja je utvrdila:

- ... da je tužitelj diskriminiran propuštanjem razumne prilagodbe pobliže opisane u odredbi čl. 4/2. ZSD-a s obzirom na to da je Upravni sud u Rijeci nepristupačan osobama s invaliditetom koje se kreću uz pomoć invalidskih kolica zbog stepeništa koje se nalaze na ulazu u zgradu i sudnica koje se nalaze na katovima i do kojih se dolazi stubištima nepristupačnima za OSI u invalidskim kolicima...

6. ODGOVOR NA TUŽBU, TEMELJNI TUŽENIČINI PRIGOVORI I TUŽITELJEVO REFERIRANJE NA NJIH

Osporivši osnovanost Tužbe i tužbenih zahtjeva, tuženica je u danom Odgovoru na tužbu istakla prigovor vremenskog neodređenja štetne radnje, prigovor zastare, prigovor pasivne delegitimiranosti u svojstvu nevladine zgrade te prigovor da tužitelj kontinuirano odbija mogućnost nošenja preko arhitektonskih barijera što je, prema zakonskoj zastupnici tuženice, također mjera razumne prilagodbe unatoč i usprkos činjenici da ju nijedan od navedenih mjerodavnih antidiskriminacijskih propisa tako normativno ne tretira.

Argumentaciju je, potom, nastavila tvrdnjom prema kojoj se:

- ... tužitelj poziva na niz propisa koji uređuju pitanje diskriminacije koji su navodno prekršeni, no sama činjenica da su tužitelju ponudene višestruke opcije načina na koje mu se može omogućiti pristup sudu kontradiktorna je tvrdnjama tužitelja da mu je onemogućen pristup sudu. Upornost tužitelja u odbijanju svih ponuđenih mogućnosti pristupa razvidno je upravljena na podnošenje tužbe te nema uporišta u stvarnoj nemogućnosti da pristup sudu i realizira...

Referirajući se na prigovor neodređenosti štetne radnje, tužitelj je istaknuo da je posrijedi kontinuirana štetna radnja koja traje od 1. siječnja 2012. godine kao dana kad je Upravni sud u Rijeci počeo s radom do danas i trajat će sve dok tuženica ne ukloni arhitektonske

barijere na ulazu i u unutrašnjosti zgrade ili sjedište Suda premjesti u neku inu razumno prilagođenu zgradu,

Nadalje, tuženik je istaknuo materijalnopravno shvaćanje prema kojemu svaka nova nemogućnost tužitelja da fizički pristupi Sudu predstavlja novi štetni događaj od čijeg se nastanka prekida zastarni rok i počinje iznova teći.

Referirajući se na prigovor zastare, tužitelj je istaknuo činjenicu da subjektivni posebni zastarni rok za naknadu štete teče od dana tužiteljeva saznanja za štetnika i štetu u svojstvu oštećenika pa, imajući u vidu činjenicu da je tužitelj za štetnike doznao tek s danom dostave Odgovora na tužbu, jer je tek tada iz priklopljenog joj Ugovora o zakupu poslovnih prostorija doznao koja su tijela državne uprave i tadašnji čelnici istih odgovorni za useljenje Upravnog suda u predmetnu zgradu, teče tek nekoliko dana. Osim toga, prema tužiteljevu pravnom shvaćanju, antidiskriminacijski zahtjevi, uz iznimku reparacijskih, ne zastarijevaju.

Pravno su uporište za to stajalište i shvaćanje odredbe ZSD-a koje ne normiraju zastarne rokove, ali ZSD propisuje da žrtva diskriminacije ima pravo na naknadu štete¹⁴ prema propisima koji uređuju obvezne odnose¹⁵ što, dakako, uključuje i posebne zastarne rokove za naknadom štete.

Referirajući se na prigovor zastare, tužitelj je istaknuo prigovor promašene delegitimiranosti. U kontekstu tog prigovora jedna od bezbrojnih odredaba brojnih propisa koju tuženica povrjeđuje onemogućavanjem tužitelja da fizički pristupi sudu jest i odredba čl. 29. Ustava koja normira ustavno pravo na pravično sudeње, dio kojeg prava je sadržajno i pravo na pristup sudu, jer ista putem Ministarstva pravosuđa kao tijela državne uprave koje je nadležno za vođenje poslova pravosudne uprave, a osnovom zakonskih odredaba¹⁶, osigurava prostorne uvjete za rad sudova i investicijska sredstva potrebna za radove na sudskoj infrastrukturi.

Nadalje, tužitelj je citirao mjerodavnu odredbu KPO-SI-ja¹⁷ koja uređuje pravo na pristupačnost stilizacijom kojom obvezuje:

- ... *Države potpisnice Konvencije na poduzimanje odgovarajuće mjere osiguravanja pristupačnosti osoba s invaliditetom izgrađenom okruženju, prijevozu, informacijama i komunikacijama, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije i sustave, kao i drugim uslugama i kapacitetima otvorenim i namijenjenim javnosti, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima, na ravnopravnoj osnovi, kako bi osobama s invaliditetom osigurale neovisno življenje i potpuno sudjelovanje u svim područjima života. Ove će se mjere, koje će uključivati identifikaciju i uklanjanje barijera i prepreka pristupačnosti...*

Tužitelj je Sudu skrenuo pozornost na činjenicu da pasivna legitimiranost i deliktna odgovornost tuženice pravno izvire i iz već navedene odredbe čl. 14. ZSDU-a.

¹⁴ ZSD, čl. 11.

¹⁵ Zakon o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 35/05., 41/08., 125/11. i 78/15.)

¹⁶ ZoS, čl. 72/1. t. 4. u vezi s čl. 136.

¹⁷ KPOSI, čl. 9.1.

Referirajući se na prigovor pasivne delegitimiranosti, tužitelj je istaknuo neosnovanost istog i na temelju brojnih pravilničkih odredaba, primjerice odredbe koja predmetnu zgradu kategorizira kao zgradu javne upravne ili druge namjene kojom se koristi sudbena vlast i koja mora imati

- ... prostor potreban za kretanje osobe u invalidskim kolicima, te obvezan element pristupačnosti za svlađavanje visinskih razlika (rampa, stubište, dizalo, vertikalno podizna platforma i koso podizna sklopiva platforma¹⁸...

Referirajući se na prigovora da tužitelj odbija premošćivanje arhitektonskih barijera, tužitelj je iznio činjenicu (prilaganjem dokaza) da sama kolica, bez tužitelja, teže točno 121 kilogram, a s njim u njima i više od 200 kilograma, pa je nošenje objektivno nemoguće. No, sve i da je moguće da se kolica mogu nositi, pravo na pristup pravosuđu i sudu, na temelju mjerodavne regulative ima na jednak način i na jednakoj osnovi s drugim zdravim odnosno neinvalidnim osobama.

7. PRVOSTUPANJSKA PRESUDA I RELEVANTNI FRAGMENTI OBRAZLOŽENJA

Prvostupanjski je sud **dispozitivom Presude**:

- u cijelosti prihvatio deklaratorni, restitutivni i reparacijski antidiskriminacijski tužbeni zahtjev s osnovom isplate pravične naknade dospjele neimovinske štete
- u cijelosti odbio reparacijski zahtjev usmjeren na naknadu buduće neimovinske štete, te
- djelomično prihvatio tužiteljevo sporedno tražnje osnovom naknade parničnih troškova.

U nastavku citiramo fragmente obrazloženja pravnih stajališta prvostupanjskog Suda u odnosu na sporna pravna pitanja.

Sud je deklarirao pravno stajalište prema kojemu se:

- ... u parničnom postupku sudska zaštita protiv diskriminacije ostvaruje temeljem ZSD-a kojim je takva zaštita precizno određena i bitno olakšana s gledišta žrtve s obzirom da je u takvom postupku, pozivom na odredbu čl. 20. ZSD-a, osoba koja tvrdi da je diskriminirana dužna tek učiniti vjerojatnim da je došlo do diskriminacije, a potom teret dokazivanja prelazi na protivnu stranku¹⁹...
- ... mjerodavne odredbe Ustava, KLJSP-a, KPOSI-ja i Pravilnika, te odredbe ZOO-a...

Nadalje, u pogledu **primjene propisa i kriterija tuženičine odgovornosti**, Sud se nije složio s tužiteljevim pravnim stajalištem o odgovornosti prema načelu kauzalnosti na temelju ZSDU-a, osim kod reparacijskih zahtjeva, nego je zauzeo stajalište o primjeni ZSD-a i odredbe njegova čl. 20. kao odredbe *lex specialis*. **Sud je ustvrdio:**

- ... da bi u pogledu pristupa zgradi Upravnog suda u Rijeci jednaku mogućnost trebala imati invalidna osoba i osoba kod koje ne postoji takvo svojstvo...

... isto to pravo moralo pripadati i invalidnoj osobi, pa tako i onoj koja se kreće uz pomoć elektromotornih invalidskih kolica, a u konkretnom slučaju to nije održano...

... tuženica u postupku nije čak ni pokušala ustvrditi, a kamoli dokazati, da je pristup Sudu moguć za osobe koje se kreću u kolicima bez asistencije druge osobe...

... stavljanje u nepovoljniji položaj po osnovi invalidnosti budući da takve osobe ne mogu samostalno, krećući se uz pomoć svog pomagala, niti ući u zgradu niti doći do sudnice u kojima se održavaju upravni sporovi...

Referirajući se na prijedloge predsjednika Suda i zakonske zastupnice tuženice da se tužitelja nosi u zgradu i sudnice, Sud je ustvrdio da se:

- ... u potpunosti priklanja razmišljanju tužitelja o tome da takav način ulaska bilo koje invalidne osobe u prostor upravne zgrade s aspekta ljudskog dostojanstva i poštivanja prava čovjeka ni na koji način ne može predstavljati razumnu prilagodbu. Dapače, upravo suprotno, odrasloj, zreloj i umno razboritoj osobi nije ni malo svojstveno da se nosi, a ponajmanje bi to trebalo biti svojstveno invalidnoj osobi za koju ovaj sud vjeruje da joj već i samo spominjanje takve mogućnosti vrijeda ljudsko dostojanstvo...

U kontekstu prigovora pasivne delegitimiranosti, Sud je ustvrdio da činjenica da je nevladnik zgrade tuženicu:

- ... ne može osloboditi obveze da u zgradi navedenog suda osigura obvezne elemente pristupačnosti, a kako će ona to ostvariti, sama ili preko vlasnika zgrade, tužitelja se ne treba ticati. Naprotiv, za njega je, ali i za sve ostale invalidne osobe, važno samo da mu se osiguravanjem propisanih elemenata pristupačnosti ispune pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti...

Referirajući se na prigovor zastare prvostupanjski je Sud u potpunosti pravno prihvatio tužiteljevo pravno shvaćanje o (ne)zastarijevanju pojedinih vrsta antidiskriminacijskih tužbenih zahtjeva. Obrazlažući razloge pravnog stajališta o nezastarijevanju deklaratornih, restitutivnih i prohibitivnih antidiskriminacijskih zahtjeva, **Sud je ustvrdio:**

- ... da se uopće ne može govoriti o zastari jer je u pravu prisutan standard prema kojem deklaratorni zahtjevi uopće ne zastarijevaju, a zahtjevi na činidbu zastarijevaju samo kad je to izrijeком predviđeno nekom normom pozitivnog prava...

Obrazlažući da je o visini pravične naknade odlučio po slobodnoj ocjeni²⁰, Sud je dodao da mu je dokazna građa na tu okolnost priložena po tužitelju, a saстојеća od judikature Evropskog suda za ljudska prava u antidiskriminacijskim predmetima protiv Republike Hrvatske, i recentnih primjera iz tuzemne judikature u

¹⁸ Pravilnik, čl. 5.

¹⁹ Navedeno se pravilo kolokvijalno naziva pravilom o obrnutom teretu dokazivanja, primjerice Grgić, Rodić, Potočnjak, Selanec, Šimonović, Einwalter i Uzelac, Vodič uz zakon o suzbijanju diskriminacije, str. 101.

²⁰ Zakon o parničnom postupku (Nar. nov. br. 53/91., 91/92., 112/99., 88/01., 117/03., 88/05., 2/07., 84/08., 96/08., 123/08., 57/11., 148/11. – pročišćeni tekst, 25/13 i 89/14 – Odluka Ustavnog suda, dalje ZPP, čl. 223)

kojima su nekim javnim osobama zbog tekstova u niskotiražnim listovima odmjerene višestruko veće naknade,

- ... ipak poslužila kao svojevrsni orijentir jer je sud zaključio da je iznos koji je tužitelj zatražio osnovom nemogućnosti pristupa sudu uistinu minimalan...

Odbijanje reparacijskog antidiskriminacijskog zahtjeva na osnovi naknade buduće neimovinske štete²¹, za koju je prema posebnim okolnostima slučaja bilo izvjesno da će nastajati još neko vrijeme, Sud je obrazložio činjenicom da je posrijedi potraživanje koje nije dospjelo do dana zaključenja glavne rasprave²².

8. DRUGOSTUPANJSKA PRESUDA I RELEVANTNI FRAGMENTI OBRAZLOŽENJA

Drugostupanjski je Sud Presudom²³ odbio tužiteljevu Žalbu u cijelosti istodobno djelomičnim prihvatanjem tuženičine Žalbe, odbivši dio restitutivnoga tužbenog zahtjeva u dijelu u kojem je tuženici naložena činidba rušenja stubišta i drugih arhitektonskih barijera. Obrazlažući potonju preinaku i parcijalno odbijanje, drugostupanjski je Sud ustvrdio činjenicu da:

- ... tijekom postupka nije utvrđena mogućnost takvih radova rušenja stubišta jer je utvrđeno da se radi o zgradi za koju se plaća spomenička renta, a i tužena nije vlasnik iste već je koristi temeljem ugovornog odnosa pa nije ovlaštena postupati na zatraženi način...

Obrazlažući pravilnost i zakonitost pravnog stajališta prvostupanjskog Suda u kontekstu odbijanja reparacijskog zahtjeva usmjerenog na naknadu buduće štete, drugostupanjski je Sud deklarirao obveznopravno stajalište prema kojemu:

- ... ZOO ne priznaje naknadu neimovinske štete koja će nastati ubuduće u formi zahtjeva za isplatom rente obzirom se to odnosi na postojanje osnove naknade buduće neimovinske štete koja se, kada se cijeni i u okviru odredbe čl. 19. ZOO-a na koju se sud prvog stupnja i poziva, odnosi na štetu pri ocjeni pravične novčane naknade povrede prava osobnosti, a takva neimovinska šteta predstavlja jednu štetu i obuhvaća posljedice koje će trajati u budućnosti pa se ista naknadjuje u jednom iznosu, a odnosi i na posljedice koje će povrijeđeni trpjeti i ubuduće...

Nadalje, referirajući se na tuženičine prigovore prema kojima se tužitelja moglo nositi ili rasprave održavati u njegovom domu, drugostupanjski je Sud konstatirao da je prvostupanjski:

- ... doista pravilno zaključio da se takvim postupanjem odnosno prijedlogom da se rasprave održavaju u tužiteljevom domu odnosno na drugoj adresi ne mogu smatrati dokazom o razumnoj prilagodbi. Tužitelj kao osoba koji se bavi svojom poslom odvjetništva vezan je i za pristup i ulazak u zgradu, ne samo na način koji se tumači od tužene, da se takav

pristup ne može vezivati uz mogućnost fizičkog ulaska jer je i u obavljanju posla tužitelj vezan za mogućnost pristupa sudu, odnosno time na istovjetan način kao i ostalim osobama omogućila pristup bez postupanja i načina koji bi ga također stavljali u jednu situaciju koje nije i ne može smatrati razumnom prilagodbom svladavanja fizičkih barijera...

Nastavljajući pravnu argumentaciju, žalbeni je Sud apostrofirao da:

- ... razumna mjere prilagodbe ne mogu biti organiziranje od strane suda, uz pomoć pratioca tužitelja, prenošenje preko stepenica, iako je u tome predsjednik suda uložio napor ograničen njegovim mogućnostima...
- ... kada tužena ukazuje na Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, istom je u čl. 9. propisano da će države članice poduzeti odgovarajuće mjere osiguranja pristupačnosti osobama s invaliditetom koje će, između ostalog, uključivati uklanjanje prepreka i barijera pristupačnosti u odnosu na građevine, škole, radna mjesta i ostale navedene građevine pa se stoga ne sagledava u širem kontekstu mogućnosti prava na podnošenje žalbe, izbor odvjetnika ili sudjelovanje u postupku putem zastupnika...

Očitujući se u vezi s odmjerenom svotom pravične novčane naknade na osnovi dospjele neimovinske štete, drugostupanjski je Sud deklarirao stajalište da:

- ...je i po ocjeni ovog suda zbog neadekvatne mogućnosti pristupa sudu došlo do povrede prava osobnosti što je uzrokovalo i osnovanost nastale štete zbog povrede koja je i pravilno cijenjena u iznosu od 30.000,00 kuna...

9. UMJESTO ZAKLJUČKA

U Gradu Rijeci od 6 sudskih zgrada 5 ih kao sjedište ima zgradu neprilagođenu kretanju OSI-ja te citiranjem relevantnog fragmenta Izvješća pučke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2015. godinu. U nastavku se prezentira kakva je pristupačnost za OSI-je u zgrade koje su sjedišta sudova na teritoriju čitave države:

- ... Na temelju obrađenih odgovora zaprimljenih od općinskih, županijskih i prekršajnih sudova, vezano uz anketno ispitivanje pristupačnosti prostora osobama s invaliditetom vidljivo je da od ukupno 36 zgrada u kojima sudovi obavljaju svoje dužnosti (u više slučajeva prekršajni i općinski sud nalaze se u zajedničkoj zgradi ili postoje organizirane stalne službe sudova na drugim lokacijama) samo njih 15 ima pristupačan ulaz osobama s invaliditetom (41,6%), a pristupačnost prostorijama smještenim na katu osigurana je u samo 9 zgrada (25%). Sanitarni čvor prilagođen je osobama s invaliditetom u 5 zgrada (13,8%) dok je u jednoj u tijeku adaptacija.

Od sudova koji su se očitovali, jedino u Općinskom kaznenom sudu u Zagrebu postoje taktilne crte vođenja. Kako se u prizemlju zgrada, gdje je ulaz

²¹ Odredbom čl. 1104. ZOO- a propisano je da će sud na zahtjev oštećenika dosuditi naknadu i za buduću neimovinsku štetu ako je izvjesno da će ona trajati u budućnosti.

²² ZPP, čl. 326.

²³ Županijski sud u Puli, GŽ-67/17-2

pristupačan, primaju, saslušavaju i vode rasprave s osobama s invaliditetom. Samo za dvije zgrade postoji plan za osiguranjem pristupačnosti, ali za realizaciju istih nisu predviđena sredstva u proračunu. Veći broj sudova u očitovanjima je naveo kao osnovni problem osiguranja pristupačnosti činjenicu da je za osiguranje sredstava za tu svrhu

nadležno Ministarstvo pravosuđa. Također, kao opravdanje se navodi kako se prostori nalaze u vlasništvu ili pod upravom višeg tijela te zato anketirani nemaju planove niti predviđena sredstva za osiguranje pristupačnosti²⁴...

²⁴ Izvješće Pučke pravobraniteljice za osobe s invaliditetom za 2015., str. 170.

PRAVO VRIJEDNOSNIH PAPIRA

Dr. sc. Morana DERENČINOVIĆ RUK, dipl. iur.*

Upravljanje rizicima (*risk management*) u investicijskim društvima i društvima za upravljanje fondovima (II.)

UDK 347.7

U prvom su dijelu ovoga članka obrađeni: problematika i pojam rizika, upravljanje rizicima i mjerenje rizika te sam proces upravljanja rizicima. U ovome dijelu članka autorica na zanimljiv i transparentan način osobito razmatra pitanja vezana uz korporativno upravljanje i upravljanje rizicima.

U tom se smislu u ovome članku navode i zahtjevi i načela ustroja sustava korporativnog upravljanja, upravljanja rizicima i funkcije upravljanja rizicima, i to u odnosu na investicijska društva te društva za upravljanje fondovima. Zakonski i provedbeni propisi koji tim društvima propisuju obvezu upravljanja rizicima i ustrojavanja funkcije upravljanja rizicima vrlo su slični, razlike se, u biti, svode na razlike u djelatnosti navedenih društava, iz čega proizlaze i neke terminološke razlike, ali u biti je doista riječ o gotovo istovjetnim propisima (to posebno vrijedi za društva za upravljanje investicijskim i mirovinskim fondovima).

4. KORPORATIVNO UPRAVLJANJE I UPRAVLJANJE RIZICIMA

4.1. OPĆENITO

Korporativno upravljanje (*corporate governance*) je, najjednostavnije rečeno, sustav upravljanja i kontrole u društvu koji obuhvaća strukturu društva i razne postupke upravljanja i kontrole društva.¹ Pitanje korporativnog upravljanja posljednjih je godina postalo krucijalno na svjetskoj razini. Prvo je 2001. – 2003. uzdrman nefinancijski sektor krizom i skandalima u kojima su propala mnoga društva iz IT i telekomunikacijske industrije (*Enron*, *WorldCom*, *Global Crossing*, *Tyco Industries*, *Ahold* i dr.), da bi 2007. – 2009. godine na red došao i financijski sektor u svjetskoj financijskoj krizi čije se posljedice osjećaju i danas.² U obje je krize korporativno upravljanje, ili bolje rečeno neadekvatno kor-

porativno upravljanje, imalo značajnu ulogu jer se pokazalo da mjerodavni organi društva (uprave i nadzorni odbori) ili nisu imali prave informacije o stanju društva ili su imali lažne informacije o stanju društva ili te informacije, osobito u nekim segmentima, uopće nisu imali, a i one informacije koje jesu imali, nisu uvijek prosljeđivali međusobno i/ili svojim dioničarima. Pritom je u svemu tome bilo i slučajeva čistih prijevара, financijskog inženjeringa, ali i neotkrivanja rizika.³ Zanimljivo je, doduše, da u najvećem broju tih slučajeva, i to ne samo u te dvije krize nego i u prošlosti, osnovni uzrok problema nisu bili financijski rizici nego upravo oni nefinancijski – koje je najteže kvantificirati i mjeriti.

Zato ne čudi da je došlo do značajnog pomaka u svijesti i fokusu interesa, kako na strani zakonodavca (osobito u SAD-u i Europi) i regulatora, tako i na strani samih ulagatelja, koji sada više nisu zaokupljeni prvenstveno financijskom snagom subjekata, nego baš njihovim upravljanjem, strukturom i operativnim pitanjima, jer se propusti u poslovnom ponašanju i kontrolama više ne namjeravaju tolerirati.⁴ Rješenje problema nalazi se u kva-

* Autorica je zaposlena u Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga kao voditeljica Direkcije za licenciranje i pravnu podršku u Sektoru za investicijske i mirovinske fondove. Stajališta i mišljenja autorice iznesena u ovom članku osobna su njezina stajališta i ne odražavaju stajališta navedene Agencije

¹ Informacije radi, Tipurić, D., u knjizi *Korporativno upravljanje*, Zagreb, 2008., str. V. definira korporativno upravljanje kao sustav nadzornih mehanizama kojima svi dobavljači krucijalnih inputa trebaju osigurati povrate na svoja ulaganja u korporaciji, ne ugrozivši njezin dugoročni opstanak i prosperitet. Ono treba stvoriti okvir za postavljanje najvažnijih ciljeva, određivanje sredstava za njihovo postizanje i praćenje izvedbe te djelotvornosti njihova ostvarivanja.

² O svemu više vidi Crouhy, M., Galai, D., Mark, R., op. cit. u bilj. 3., str. 151., kao i Hudson, A., *The Law of Finance*, Second Edition, 2013., London.

³ Crouhy, M., Galai, D., Mark, R., op. cit. u bilj. 3., str. 151.

⁴ Tako Ernst & Young, *Risk Governance 2020, From satisfactory to effective and sustainable*, 2015., str. 1. (dostupno na [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Risk_Governance_2020:_From_satisfactory_to_effective_and_sustainable/\\$FILE/EY-Risk%20Governance%202020.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Risk_Governance_2020:_From_satisfactory_to_effective_and_sustainable/$FILE/EY-Risk%20Governance%202020.pdf), stranici pristupljeno 28. veljače 2017.).